

Het Evangelie opnieuw vertaald

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Verschijnt om de veertien dagen

**23ste jaargang nummer 5
2 maart 1968**

Hoofdredacteur: dr. A. L. Constandse

Redactieraad:

mr. dr. M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt
Corstius, H. Mozes, mej. E. van der Reijden,
R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof

Redactiesecretaris: F. C. van Soesbergen
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641

Administratie, abonnementen en advertenties:
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641
giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijzen per jaar:
voor Nederland, andere E.E.G.-landen, Suriname
en de Antillen f 9,50,
overige landen f 12,-

Losse nummers f 0,50

In dit nummer (8 pag.) o.a.:

**Dr. A. L. Constandse: Het Evangelie opnieuw
vertaald. (Pag. 1 en 7)**

**E. van der Reijden: Waarheen na de lagere school? (3)
(Pag. 3)**

Casper Vogel: De non van Diderot. (Pag. 4)

**Drs. R. van der Vlist: Rapport: 'Humanisme
en Arbeid'. (Pag. 6)**

HET Evangelie is niet alleen in tientallen talen overgebracht, maar in vele daarvan ook op verschillende manieren. De oorzaak daarvan is, dat er van elk boek één oorspronkelijke tekst is, maar dat er natuurlijk geen originele vertaling bestaat. Of men nu te doen heeft met Homeros of Dante, met de bijbel of met de Koran, met Shakespeare of Goethe, telkens weer worden zij in het Nederlands overgezet naar het taalgebruik van een bepaalde periode. Zo is de Statenvertaling van de bijbel plechtig, rhetorisch en vaak duister; de latere teksten zijn droger en nauwkeuriger. En de tijd is voorbij dat iemand zo'n drukwerk heilig vindt, er een 'fetisj' van maakt, beziel met een wonderdoend vermogen waaraan men niet raken mag.

Een nieuwe vertaling is op zichzelf dus geenszins opzienbarend. Maar ditmaal was door een uitgever (Anthos, Baarn) de taak opgedragen aan een letterkundige, die geen theoloog is, namelijk aan Mr. Evert Straat, een geniale taalkenner en een uiterst nauwgezet vertolker van klassieke teksten. En bij voorbaat verwachtte men eigenlijk een 'revolutionaire' vertaling, een soort onthulling. Daarvan is tenslotte nauwelijks sprake gebleken. Er is door vroegere taalkundigen geen 'valsheid in geschrifte' gepleegd. En al reikte in het verleden hun kennis niet ver genoeg om dwalingen te vermijden, in deze eeuw waren die kreukken wel gladgestreken.

BIJ Straat gaat het om velerlei variaties, die normaal zijn, omdat onze taal rijk is aan synoniemen. Als wij mochten hebben geleerd (in het Onze Vader) 'uw wil geschiede' dan staat er nu 'laat gebeuren wat jij wil'. Voor 'vergeef ons onze schulden' lezen wij: 'scheld ons onze schulden kwijt'. In plaats van 'leid ons niet in de verzoeking' (bij de katholieken: in bekoring) leest men bij Straat: 'breng ons niet in de beproeving'. Het nut van deze nieuwe tekst is vooral, dat er mee wordt gedemonstreerd, dat geen enkele vertaling heilig is.

Toch heeft Evert Straat nog een andere bedoeling verwerkelijk. Het Evangelie is verkondigd, zo zegt hij, aan 'maatschappelijk

kleine, eenvoudige mensen, die als zij konden lezen en schrijven zich toch niet konden veroorloven dure 'boeken' te kopen. Uit een milieu van vissers, tollenaars, dagloners en ambachtslui waren Jezus' leerlingen voortgekomen. De evangelisten hebben zich met hun 'goede boodschap' in de eerste plaats tot soortgelijke kringen gericht. Hun taalgebruik is daar kennelijk op berekend.' Vandaar dat Straat nog al huiselijk schrijft, bijvoorbeeld: 'Als je bidt, leuter dan niet zoals de heidenen.' Hij maakt de tekst populair en de evangelisten heten bij hem Markus, Matthijs, Lukas en Jan (en in deze volgorde, afwijkend van de traditionele.) Voor het Evangelie gebruikt hij de titel 'De goede Boodschap' in plaats van: De blijde boodschap. Maar nog beter zou waarschijnlijk geweest zijn: Het goede bericht, meer niet.

Om de vertrouwelijkheid te verhogen gebruikt Straat voorts in de aangesproken persoon (voor mensen en voor God) niet Gij en U, maar jij en jou. Volgens de oorspronkelijke Griekse tekst mag het allebei, want men kende daarin die beleefdheidsformules niet. (Zoals het Engelse You ook Gij, U of jij kan betekenen.) In het Nederlands was het ongewoon op voet van jij en jou te staan met de goden en met Jezus. Maar stellig niet overal elders. In de Franse bijbelvertaling zijn jij en jou schering en inslag, ook voor God en Jezus. In het Onze Vader staat er altijd tu en toi. De invoering van die gewoonte in het Nederlands kon geen kwaad, en zal wel navolging vinden.

INTUSSEN: wat betekent het Evangelie nog voor deze tijd? Men moet het kennen als een geschrift, dat in de civilisatie een grote rol heeft gespeeld. Maar werken, die er mee te vergelijken zijn – gezegden van Boeddha, Lao-tse, de Hindoes en Moslims bijvoorbeeld – zijn voor de historie van niet minder betekenis geweest. Allerlei voorstellingen omtrent mens en wereld zijn in het Evangelie aan de oude tijd gebonden, het wemelt er in van mythen, en zonder uitleg is de tekst nauwelijks met vrucht te lezen. Daarbij

(Vervolg op pag. 7)

KRITISCH ALLERLEI

Stem des Heren

VAN de toren der blanke
deugd klinkt het:
'Wees tot vrede bereid,
gij mogendheden!
Verdraagt elkaar, volken!
Verzoent u, tegenstanders!
Spreek met elkaar,
marcheer hand in hand
tezamen zingend,
al mijn kindertjes!

Maar gemengde huwelijken
mogen jullie niet sluiten,
die zijn me
niet welgevallig
en ik zal ze strenger
verbieden nog
dan voorheen. Amen.
(Aldus een versje van Dora Lent in
Die Freigeistige Aktion).

Minister Leber

DE socialistische Westduitse minister van verkeer Georg Leber (hier te lande gevreesd wegens zijn plannen om het internationale auto-transport te beperken) blijkt katholiek te zijn. Nu komt het in de Bondsrepubliek minder voor dan in ons land dat een socialist tot de roomse kerk behoort; deze kerk is er ook heel wat rechtser dan hier. En in 1961 heeft de heer Leber als lid van de Bondsdag nog opgegeven tot geen kerk te behoren. Hij zal thans zelfs mede-redacteur worden van een nieuw katholiek weekblad, dat op het peil moet staan van het lutherse 'Christ und Welt'. Volgens Der Spiegel zeggen boosaardige lieden dat het 'Christ und Geld' zal heten. Als beginkapitaal hebben de bisschoppen vijftien miljoen mark ter beschikking gesteld.

Kerkbelasting

IN West-Duitsland is de Pruisische traditie gehandhaafd dat de staat de kerkbelastingen int. Voor handhaving van deze meer en meer betwiste regeling heeft zich ook de bekende Dr. Niemöller uitgesproken. Wie echter voorstander is van scheiding van kerk en staat kan moeilijk dit bestaande systeem verdedigen. In Beieren heeft daarom de ingenieur H. L. Joseph een proces aanhangig gemaakt, waarin hij stelt dat de kerkelijke staatsbelasting in strijd is met de grondwet. Onder andere moet de staat dan weten, tot welke kerk iemand behoort, of dat hij buitenkerkelijk is. En wat heeft de overheid daarmee te maken? Maar de heer Joseph heeft zijn proces verloren. De voorstanders van de bestaande toestand wijzen er op, dat in de Verenigde Staten de kerken aangewezen zijn op vrijwillige bijdragen en zo weinig van hun leden ontvangen, dat zij afhankelijk worden van bepaalde organisaties, bedrijven en particuliere rijkelui.

Als er geen kerkbelasting was zouden in West-Duitsland drie kwart van de kerken noodlijdend worden...

Bedenkelijk

BEDENKELIJK vinden de Westduitse humanisten de pogingen van de staat, langs allerlei wegen de kerk van zich afhankelijk te maken. Er zijn verdragen gesloten tussen de katholieke en lutherse kerken enerzijds en de staat anderzijds, om de zielszorg in de strijdkrachten te organiseren. Op de begroting van defensie voor 1968 is daarvoor een aanzienlijk bedrag uitgetrokken. Er zijn drie honderd auto's gereserveerd voor de 'Wogomo' (Wort Gottes motorisiert) en dertien miljoen mark voor het salaris van 312 pastoors en dominees met hun bureaupersoneel. In 1968 wordt 245.000 mark uitgetrokken voor 42 nieuwe personenauto's van legerpredikanten en aalmoezeniers. Geestelijke verzorging voor onkerkelijken in het leger is in de Bondsrepubliek blijkbaar een onbekend begrip. Veel commentaar werd er geleverd op een artikel in de Oostenrijkse Bundesheer-Illustrierte, waarin de overste Karl Ruef schreef: 'Een soldaat zonder godsdienst is als een soldaat zonder vaderland.'

Pornografie I

DE stad Groningen is een modern en levend centrum en dit openbaart zich ook in de schilderkunst. Er is nu rumoer ontstaan over werk van Harry Huijsman, dat eerst is verwijderd uit een expositie van een groot warenhuis en daarna uit het stedelijke museum dat er zich over had ontfermd. Men vraagt zich af wat heden nog aanstootgevend kan zijn. De politie heeft de stukken (in het midden van februari) in beslag genomen, maar een proces kan alleen reclame zijn voor de schilder. De man, die de expositie organiseerde, Waalkens, sprak bewogen: 'Als ze het op een veroordeling aansturen zit er een brandstapel in. Dat doet mij denken aan de boekverbrandingen onder Hitler.' Achter hem staat de Winschoter Courant, althans de redactie daarvan. Niet de directie; maar die mocht alleen een ingezonden stuk schrijven. Er zit pit in, daar in het noorden. Toen de politie de seksuele voorstellingen in beslag nam werd er geroepen en gezongen: 'Redt ons, Heer, de zedingsarbeid van dominee van Dis en consorten heeft gezegevierd, Haleluja!'

Pornografie II

HOE aanstootgevend waren nu de verwijderde afbeeldingen? Bij de opening der expositie en voor het

ingrijpen der politie wist men dat er van Huijsman werk was betreffende 'mannetjes en vrouwtjes, die kennelijk plezier in de erotiek hadden,' zoals de Volkskrant het uitdrukte. Maar een meisje zei: 'Ik heb erg lopen zoeken om ze te vinden, zo opwindend waren ze nou.' En iemand van de noordelijke radio-omroep had bij de opening in het warenhuis aan een bezoeker gevraagd, of ze iets had ontdekt, dat aanstootgevend was. 'Ja, zei ze, daar in de hoek hangt een schilderij van Claus en Beatrix en zoals dat geschilderd is... dat vind ik ontzettend aanstootgevend.' Er was veel sex op de expositie en zelfs een 'bevuchtingsmachine.' Maar daaraan had de dame zich niet gestoten. De politie wel.

Eindelijk

IN april komen in het Nederlandse Pastorale Concilie (der katholieken) de onderwerpen ontwikkelingshulp en missie ter sprake. De voorbereidende commissies hebben zich duidelijk uitgesproken voor geboorte-beperking. Opmerkelijk is daarbij dat wordt aangevoerd, dat de regeringen zelf optreden, met voorlichting, opvoeding en klinieken, als uit het volk de drang naar regeling van het kindertal niet voortkomt. Maar ook van de missie worden in dit opzicht initiatieven verwacht 'om alle geborenen een zo menselijk mogelijk bestaan te garanderen,' en waar het nodig is te proberen hun getal te beperken. Betreurd wordt verder dat het vaak nodig is samen te werken met reactionaire en dictatoriale regeringen, om het volk te helpen. 'De kerken moeten echter niet schromen hun vrijheid te bewijzen door morele en materiële steun te verlenen aan revolutionaire bewegingen, die gericht zijn op de uitoefening en het herstel van de menselijke grondrechten.' Een verheugende vooruitgang!

Ongehuwden

IN het maandblad van de Nederlandse Vrijgezellenbond lezen we dat er eind 1960 in ons land 806.000 ongehuwden boven 25 jaar waren of 12,6% van deze leeftijdsgroep. Maar zes jaar later was dat percentage nog maar 11%. De jongelui trouwen steeds vroeger, zo concludeerde men, en blijkbaar hertrouwen ouderen ook eerder dan voorheen. De volwassen ongehuwden zijn niet te benijden: zij betalen abnormaal veel belasting en krijgen nochtans van de gemeenschap minder dan gehuwden met kinderen. De woningnood is voor hen nijpender dan voor anderen. In het maandblad vonden wij van mejuffrouw W. D. F. dit versje 'op de twintigste hospita': 'Ik keur zo nu en dan op haar verzoek - haar nieuwe hoed of nieuwe kleren - maar zij keurt mijn bezoek - ze deelt ze in - in mannen en in heren - het liefste zou ze beide groepen weren - en met mij praten over een - diepzedig, christelijk en nobel boek.'

Aanklacht

IN de Verenigde Staten hebben 17.000 leden van een interkerkelijke organisatie de Amerikaanse regering beschuldigd van het toelaten van oorlogsmisdaden. Zij deden dit op grond van de Haagse conventie van 1907 en van de Geneefse conventies van 1929 en 1949. 'Het Amerikaanse gedrag in Vietnam wordt gekenmerkt door een voortdurende schending van vrijwel elke internationale overeenkomst aangaande de regelen der oorlogvoering.' De gepubliceerde klachten betreffen de behandeling van gevangenen, het bombarderen van woonwijken en burgers, het gebruik van napalm, het toepassen van de methode der verschroeide aarde enz. Het rapport is opgesteld onder de auspiciën van katholieke, protestantse en joodse geestelijke leiders en leken.

God zou de ziel vergodlijken door smart?
Die dát zei, was een spotter of een gek:
Wie wascht 't onreine blank met kleverig pek,
En bleekt met nacht 't diep ingezogen zwart?

Neen, smart veredelt niemand; smart verhardt.
Stinkende mestvlieg werd ik, die op drek
Aas van het gore en vunzige, en bevek
Met vuile spot 't mooiste van 't menschenhart.

Mijn oogen hunk'ren naar de ellende heen,
En gaan gulzig te gast op elk gezicht

Waar lach van leed wreed-ingevreten ligt,
En 'k denk gretig: 'Hij ook, niet ik alleen!'

En door mij heen vlijmt brandend deze pijn:
Een drekvlieg nu - ik kon een vlinder zijn.

Johan Andreas Dèr Mouw

(Uit: 'Brahman', eerste deel).

Waarheen na de lagere school? (3)

ALS eerste criterium voor de bepaling van de schoolgeschiktheid noemden we de verstandelijke begaafdheid. Een middelbare school stelt nu eenmaal hogere intellectuele eisen dan een ulo, en deze doet weer een beroep op andere capaciteiten dan een l.t.s. Maar het zegt niet alles en soms zelfs niet veel als een kind met een goed verstand is uitgerust. Van groot belang is ook de vraag hoe het kind zijn capaciteiten gebruikt. Uiteindelijk gaat het er niet alleen om wat een kind in aanleg kan, maar meer nog om wat het in feite presteert.

Persoonlijkheidsinstelling.

EIGENSCHAPPEN als ijver, volharding, eerbied en verantwoordelijkheidsgevoel spelen een rol bij het presteren. Ook de belangstelling is van invloed. Heeft het kind plezier in het leren uit de boeken en het oplossen van denkproblemen, of wordt het meer geboeid door het praktische bezigzijn, waarbij het concrete, zichtbare prestaties kan leveren?

Hoe staat het met zijn concentratie, zijn nauwkeurigheid, zijn tempo? Hoe is zijn werkgedrag? Zoekt hij doelgericht en met overleg naar de oplossing van vraagstukken, of probeert hij maar wat op goed geluk? Heeft hij nog veel leiding en controle nodig bij het huiswerk maken, of kan men dit al aan hem overlaten?

Bij het psychologisch onderzoek verschaft de adviseur¹⁾ zich een indruk van deze aspecten door middel van een gesprek met het kind en met behulp van bepaalde onderzoeksmethoden. Hij observeert zijn werkgedrag bij het uitvoeren van opdrachten. Zo vraagt hij het bijvoorbeeld een bepaald probleem op te lossen, waarbij het einddoel vaststaat, maar waarbij grote vrijheid van handelen is om dat doel te bereiken. Het kind kan dus te werk gaan zoals hem goed dunkt en het zal daarbij handelen zoals het in het algemeen handelt. Het legt dus zijn 'gedragspatroon' bloot.

Het schoolkeuze-onderzoek is géén karakterologisch onderzoek in de algemene psychologische zin van dat begrip. Het strekt zich zover uit als nodig is om een schoolkeuze-advies uit te kunnen brengen. Soms zal de adviseur echter afwijkende verschijnselen bemerken, zoals een opvallend zwakke concentratie, innerlijke onrust, gespannenheid, angsten, e.d., welke vaak leerremmingen tot gevolg hebben. Deze kinderen worden door hun omgeving soms ten onrechte lui genoemd. In dergelijke gevallen is een uitgebreider onderzoek noodzakelijk door een psycholoog, een Medisch Opvoedkundig Bureau of dergelijke.

Schoolrijpheid.

DE overgang van de lagere school naar het vervolgonderwijs is een vaak moeilijke stap voor het kind. Van één onderwijzer komt hij bij méér vakleraren. Deze zijn niet zo op de hoogte van de structuur van het kind en kunnen, door het geringere aantal lesuren dat het kind bij hen is, zijn eigenaardigheden niet zo doorgronden. De leerling moet zich aanpassen aan de individuele aard en de eisen van iedere leraar apart.

Vooraf voor kinderlijke, afhankelijke kinderen en voor hen die voor hun aanpassing een zekere tijd nodig hebben, betekent dit een grote om-

schakeling. Hun concentratie neemt vaak af, velen van hen blijven zitten in de eerste klas.

Een ander verschil met de lagere school is, dat bij het vervolgonderwijs een grotere mate van zelfstandigheid van de leerlingen wordt verwacht. Zij moeten zelf hun huiswerkagenda invullen (hierin falen eersteklassers soms al) en zij moeten hun huiswerk zelf indelen over de beschikbare tijd. Sommige leerlingen hebben op de lagere school niet of nauwelijks huiswerk gehad en raken verstrikt in de organisatie die het bestuderen van allerlei vakken vraagt.

Om de overgang naar het voortgezet onderwijs te vergemakkelijken, heeft de mammoetwet zgn. studie-uren geïntroduceerd. Deze uren worden o.m. besteed aan het leren studeren.

De rol van de ouders.

BIJ de schoolkeuze is niet alleen het kind betrokken maar ook het gezin. Studeren stelt eisen aan het kind maar niet minder aan de ouders. Het is verbazingwekkend te ervaren hoe ouders in dit opzicht tekort kunnen schieten en hun zoon of dochter in de kou laten staan.

Het klinkt zo vanzelfsprekend: er moet een plekje in huis zijn waar het kind rustig kan leren. Maar velen kijken met één oog in hun boek en met het andere naar de t.v. Of dit nu het gevolg is van gebrek aan woonruimte of van tekort aan ouderlijk gezag, in beide gevallen kan het toestel beter uitblijven.

Kinderen kunnen ook geen huiswerk maken als ze voortdurend op kleine broertjes en zusjes moeten passen of te veel worden ingeschakeld bij huishoudelijke taken. Bij ouders die zelf geen voortgezet algemeen vormend onderwijs hebben gevolgd, ontbreekt soms het begrip voor dergelijke elementaire eisen.

Kinderen hebben ook recht op belangstelling van hun ouders. Niet alleen tegen de tijd dat zij een rapport thuis brengen, maar voor alles wat hen dagelijks bezig houdt. Zij willen hun verhalen kwijt kunnen als zij uit school komen, zij verwachten een waardierend woord voor een goed cijfer en begrip en bemoediging bij tegenslag. Zij willen geen vader die de hele avond achter de krant zit en een moeder die alleen aandacht heeft voor nette manieren. Kinderen uit gezinnen in een hogere stand komen wat dit betreft nogal eens tekort. De ouders gaan vaak zo op in het society-leven, dat weinig tijd voor de opvoeding overblijft. Juist aan deze kinderen worden vaak hoge eisen gesteld. Zij worden via het lidmaatschap van dure clubs opgekweekt tot representatieve figuren en moeten ook nog goede schoolprestaties leveren, liefst op het gymnasium. Neurotische gedragswijzen zijn hiervan niet zelden het gevolg.

Dat disharmonie in het gezin meestal onmiddellijk zijn weerslag heeft op de prestaties op school, is bekend. Dat wil niet zeggen dat er nooit eens ruzies mogen zijn. Maar 'thuis' moet iets zijn waar het kind op kan rekenen, iets dat zekerheid en veiligheid biedt.

E. v. d. R.

¹⁾ Met adviseur wordt hier bedoeld een psycholoog of een beroepskeuze-adviseur, beiden behorend tot de medewerkers van een bureau voor school- en beroepskeuze.

Johannes gaat weg. Dat klinkt heel duur, alsof het onze tuinman is of de butler of de chauffeur, maar Johannes is gewoon onze auto. We noemden hem nooit Johannes. We zeiden nooit: 'Heb jij Johannes nog nodig vandaag?' Of: 'We mogen Johannes wel weer eens een wasbeurt geven.' Zo intiem waren we nu ook weer niet. Johannes was gewoon 'de auto', maar omdat hij een JH-nummer heeft, zeiden we, dat hij Johannes heette. Vier jaar geleden is hij in ons leven gekomen, gloednieuw, glimmend en blinkend en we waren er zo trots op! Met ons vijven gingen we hem halen, we reden hem de volgende dag, ook weer met het voltallig gezin, in. Vijf- à zeshonderd kilometer, dat moest en 't liefst in énen, want dat was beter voor de motor. Waar we die dag niet geweest zijn, in ons land, kan op je hand liggen, maar we voelden geen spoor van moeheid.

Johannes was vast en zeker Humanist. Als auto dan. Dat moet eigenlijk wel. Nooit stond hij midden op een eenzame landweg stil, zonder benzine, zodat we gauw de hele fles limonade achter elkaar leeg moesten drinken, om er vervolgens een paar uur in stof en hitte mee voort te sjokken naar het dichtstbijzijnde pompstation en dan weer terug. Nooit liet hij ons echt in de steek en de enkele kleine ongemakken, die hij in de loop van die vier jaar vertoonde, kwamen altijd op momenten, dat je 't hebben kon. Bovendien, en dat was ook weer zo'n fijn trekje, troffen ze altijd mijn man. Na maanden ermee rondrijden, had ik eindelijk eens geleerd, hoe je de motorkap open moest maken, maar ik had niets aan deze wetenschap, want die warwinkel daarbinnen durfde ik toch voor geen goud aan te raken. Een wiel verwisselen kan ik wel, maar zelfs de enige leuke band, nota bene nog hier vlak voor de deur, bewaarde Johannes voor mijn man. Dat zou natuurlijk gewoon 'lief' genoemd kunnen worden, of 'begrijpend', maar de duizenden kilometers, die Johannes ons heeft gebracht naar alle mogelijke Humanistische activiteiten, lezingen, vergaderingen in alle delen van ons land en het grote aantal Humanisten, dat er her en derwaarts in vervoerd werd, moeten op deze auto een bepaalde invloed gehad hebben. Nu was Johannes wat dat betreft oecumenisch, want op vijf december van 't vorig jaar stond er om half acht 's morgens al een bisschop in vol ornaat zich in onze hal te schminken, terwijl de dochters, die ruzie hadden, elkaar met de delen van de staf achterna zaten door 't huis. De een had daarbij de pruik van de Sint op 't hoofd, een geel kapje, met dikke grijze nylon krullen eronderaan, wat aan dit handgemeen wat potserlijks gaf. Een kwartier later zaten we met ons allen in de auto om Sinterklaas naar de M.M.S. te brengen, voor een rondgang door de klassen.

Als we met vakantie gingen, moesten er stukken van de spatlappen afgesneden worden, want dan sleepte Johannes bijkans met de buik over de grond. Wat er dan 's avonds op de campings uitkwam, heeft menigeen verbaasd doen staan, terwijl het ons het meeste verwonderde, dat het er 's morgens ook allemaal weer in ging. Er kon geen hand meer bij.

Nu gaat Johannes weg. Dat is verstandig, na vier jaar intensief gebruik, maar verstandige dingen zijn vaak zo droevig. Bovendien, wat krijg je terug? Dat moet je maar afwachten. Zeker waar het die Humanistische inslag betreft.

De non van Diderot:

Vrijheid als fictie

'IK geloof niet dat er ooit een verschrikkelijker hekeling van kloosters is geschreven. Voor wie het leven afschildert is het een werk om ononderbroken door te bladeren; en als het niet uit ijdelheid was, zou het ware motto zijn: Son pittor anch'io (Ook ik schilder het leven).' In 1780, vijf jaar nadat Diderot zijn brievenroman over de kwellingen en vernederingen van het meisje Suzanne Simonin voltooid had schreef hij deze woorden in de voorrede van het herziene manuscript. Bijna twee eeuwen later heeft de Franse regisseur Jacques Rivette nu Diderots 'verschrikkelijke hekeling' verfilmd. In kleuren, maar voor een modern filmer op bijzonder sobere wijze, heeft hij de aangrijpende tonelen waarmee de 18e eeuwse Encyclopédist een slapende wereld wilde wakker schudden, in beeld gebracht. In dwarsdoorsneden, korte episoden eigenlijk, wil Rivette Diderots aanklacht herhalen. Suzanne Simonins roep om hulp is al bijna weggebed, de wereld waarin zij leefde is voorbijgedraaid, in het moderne klooster komen toestanden zoals zij die meemaakte niet meer voor, en toch heeft het verhaal een actueel karakter – zolang men tenminste het 'son pittor anch'io' nog weet te herkennen. In De Nieuwe Linie van 23 december jl. zegt drs. G. Schalkx, prior van het Karmelietenklooster in Amstelveen: 'Wat toen lichamenlijk gebeurde, gebeurt nu ook nog wel, maar dan op geestelijk terrein. Als je die parallel ziet, wordt La Religieuse erg interessant.'

'NEE,' zegt het jonge meisje Suzanne vastberaden wanneer zij als Christus' bruid gekleed voor het altaar gevraagd wordt kuisheid, armoede en gehoorzaamheid te beloven. Tegen haar wil is ze in het klooster van Sainte Marie opgevoed; het was haar moeder die voor haar buitenechtelijk kind een passende toekomst had gevonden en haar vader die zijn laatste centen gered zag, nadat de huwelijken van zijn beide andere dochters aan bruidschatten al teveel hadden opgeslokt. Maar op het moment dat Suzanne haar leven van de wereld afgegrensd ziet, weigert ze. Thuis wordt ze daarna afgezonderd en pas als ze, vermurwd, inziet dat ze opnieuw in isolement raakt, stemt ze toe in het kloosterleven. Tegen beter weten in, want: 'Ik ben non geworden op dezelfde onwetende manier als waarop ik als christin ter wereld kwam.' Haar eerste moeder-overste, mevrouw De Moni, toont nog begrip voor de strijd die Suzanne moet leveren, maar als zij overlijdt en wordt opgevolgd door zuster Sainte Christine, begint de kwelling pas goed. Want zuster Ste Christine zit Suzanne op de huid, sluit haar in een donkere cel op, geeft haar vrijwel niets te eten en vernedert haar diep. Het lukt Suzanne een brief uit het klooster te krijgen, waarin zij een advocaat verzoekt haar professie langs legale weg ongedaan te maken. Ze verliest haar zaak, maar wordt wel overgeplaatst naar een ander klooster, St. Eutrope d'Arpajon. Onwennig staat ze in een volkomen ander klimaat. Frivool ronddartelende nonnetjes van adellijke komaf en een lesbische moeder-overste, die zich zwierig in ruisend kant voortbeweegt, elk van de zusters het hunne geveend.

De onschuldige Suzanne krijgt eindelijk het geruststellende gevoel in een klooster van liefde terechtgekomen te zijn, al legt ze dit laatste nog wel wat naïef uit. Als zij clavecimbel speelt, de moeder-overste Suzanne's halslijnen oplicht, met haar vingertoppen zacht haar borsten aanraakt, en haar hoofd op Suzanne's schouder laat rusten, bedenkt het meisje dat 'het wonderlijke mens uiterst gevoelig en zeer muzikaal is, maar dat ze nog niemand had ontmoet op wie haar spel

zo'n vreemde uitwerking had.' Suzanne's onschuldige kuisheid brengt de verliefde moeder-overste tot waanzin. Met behulp van een wulpse biechtvader die in zijn ambt geen been meer zag, vlucht Suzanne tenslotte en tracht zich als wasvrouw in stand te houden, achtervolgd door de angst voor ontdekking.

IN de film die Jacques Rivette van dit verhaal maakte pleegt Suzanne op het eind zelfmoord, als zij – van de straat gehaald en in een bordeel gestopt – ontdekt dat zij niets gewonnen heeft. Rivette veroorlooft zich daarmee heel wat, want de smeekbede om hulp waarmee Diderot zijn Suzanne Simonin in zijn roman achterlaat ('Ik ben doodmoe, de angst is overal om me heen en ik vind geen rust') wordt in één klap veranderd in een dood uit wanhoop. Een onverklaarbare eigengereidheid, want waar Diderot met een 'open einde' wilde volstaan, besloot Rivette een 'oplossing' aan te dragen. Daarmee markeert hij wel heel duidelijk het karakter van zijn verfilming. Of Rivette heeft uit opportuniteitsoverwegingen het verhaal voor verfilming 'klaargeemaakt', of hij heeft uit artistieke onmacht Diderots conceptie geweld aangedaan. 'La religieuse' van Rivette is eigenlijk niet meer dan het geraamte van het oorspronkelijke verhaal, mischien omdat de ik-vorm uit de brieftroman niet werd gehandhaafd.

Diderot liet Suzanne Simonin brieven schrijven naar een zekere Marquis de Croismare, waaruit dan een samenhangend beeld van de gebeurtenissen en gedachten ontstaat. Dit was het gevolg van een wrange grap. Diderot en zijn vrienden, bekend met de zaak-Delamarre (een jong meisje dat tegen haar wil in Longchamp was opgenomen en daar gerechtelijk onderuit wilde; in die dagen een geruchtmakende affaire), besloten de hun

bevriende Marquis de Croismare, die zich toen in Caen bevond, voor de gek te houden met een fictieve briefwisseling tussen 'Marguerite Delamarre' en de markies. In de brieven, die Diderot opstelde, vroeg de zogenaamd gevluchte non Croismare om steun en hulp. Croismare, die zich het geval zeer aantrok, schreef terug en de eerlijke bewogenheid die uit Croismare's antwoorden sprak maakte de grap voor Diderot zó bitter, dat hij, toen de zaak uitkwam, er zijn roman over schreef: één lange bekentenis waaruit de wanhoop spreekt van een jong meisje dat naar niets anders dan vrijheid hunkert.

DIE vrijheid blijkt, als Suzanne eenmaal uit het kloosterleven gevlucht is, een desillusie. Van alle kanten stormt een dreigende wereld op haar af en haar zo innig gekoesterde ideaal blijkt een fictie te zijn geweest. Tegenover de verwrongen geestelijke ontwikkeling die Suzanne Simonin doormaakt, en de bevestiging van een teleurstelling door een zelf gekozen val uit een raam (La Religieuse de Rivette) is La Religieuse de Diderot de lange en hartverscheurende hulproep tot God en medemens, die uiteindelijk onbeantwoord blijft.

Jacques Rivette koos in 1966 voor een lange optelsom van gebeurtenissen, in kleur en voortdurend van een afstand gefilmd. Denis Diderot schreef in 1775 zwart op wit één lange close-up, en blijkt daarmee veel moderner te zijn.

CASPER VOGEL

Naar humanisme

OP 8 februari hebben de studentenraad en de dispuutorenraad van de (calvinistische) Vrije Universiteit in Amsterdam de grondslagen van het hoger onderwijs in debat gebracht. Drie werkgroepen lichtten stellingen toe, die alle een verruiming van het onderwijs op het oog hadden. De 'zuilen-vorming' werd niet meer zinvol geacht. 'De V.U. moet zich verbreden tot werkgemeenschap voor alle christenen,' zo werd er gesteld. Als punt twee echter: zij moet optreden als het 'geweten' van het christendom. Tenslotte 'dient eerlijkheidshalve en reëel de mogelijkheid te worden overwogen van de V.U. een rijksuniversiteit te maken.' Zij zou dan dus ideologisch neutraal en ontkerkend worden. 'Een rijksuniversiteit zou voor de kwaliteit van het onderwijs in bepaalde faculteiten de oplossing zijn. De vorming van de student in eigen milieu doet als argument daartegen niet ter zake.'

HOE ver de studenten reeds gaan in de richting van een universeel humanisme moge blijken uit het feit, dat zij allereerst de taak van de universiteit tegenover de samenleving willen onderstrepen. 'Het doel van de universiteit is niet het bedrijven van wetenschap terwille van de wetenschap. De universiteit moet bijdragen tot vermenselijking van de samenleving, vermenselijking te verstaan als gelijkmaking van alle sociaal-economische ongelijkheid tot een rechtvaardig niveau. Dit houdt in dat niet alleen het onderzoek maar juist ook de toepassing van het gevondene onder verantwoordelijkheid van de universiteit valt. Deze doelstelling is niet exclusief christelijk.'

Hoogleraren zouden aan de VU benoembaar moeten zijn op grond van deze doelstelling, niet op grond van hun reformatisch geloof. Aanpassing van de studie aan de bestaande structuren en aan de eisen van het bedrijfsleven moet worden afgewezen, aldus de studenten. Studieduurverkorting mag niet gaan ten koste van maatschappij-kritische vorming van de student. De universiteit moet stelling nemen in nationale en internationale actuele vraagstukken. Er dient een leerstoel voor polemologie ingesteld te worden. De studenten pleiten ervoor dat er een inter-disciplinair instituut komt voor ontwikkelingswetenschappen. Dit instituut zou actieve hulp van studenten, wetenschappelijke staf en hoogleraren aan de ontwikkelingslanden moeten propageren.

Het verloren paradijs

ONZE jongste vaderlandse kerkgeschiedenis heeft een interessant stukje 'ontmythologisering' tegen wil en dank te zien gegeven. Wij denken aan het besluit van de Generale Synode van de Gereformeerde kerken om een streep te halen door een stuk markante kerkgeschiedenis, dat onder ons bekend stond als 'Assen' of ook wel als de 'sprekende slang.' Naar aanleiding van een uittaling van een van haar predikanten (Dr. Geelkerken), kwam de synode in 1926 tot de volgende uitspraak:

'a. dat de boom der kennis des goeds en des kwaads, de slang en haar spreken en de boom des levens naar de klaarblijkelijke bedoeling van het Schriftverhaal van Gen. 2 en 3. in eigenlijken of letterlijken zin zijn op te vatten, en dus zintuiglijk waarneembare werkelijkheden waren; en b. dat derhalve de meening van Dr. Geelkerken, als zou men disputabel kunnen stellen, of deze zaken en feiten zintuiglijk waarneembare werkelijkheden waren zonder met het in art. 4 en 5 der Nederlandsche Geloofsbelijdenis beleden gezag der Heilige Schrift in strijd te komen, moet worden afgewezen' (4 maart 1926).

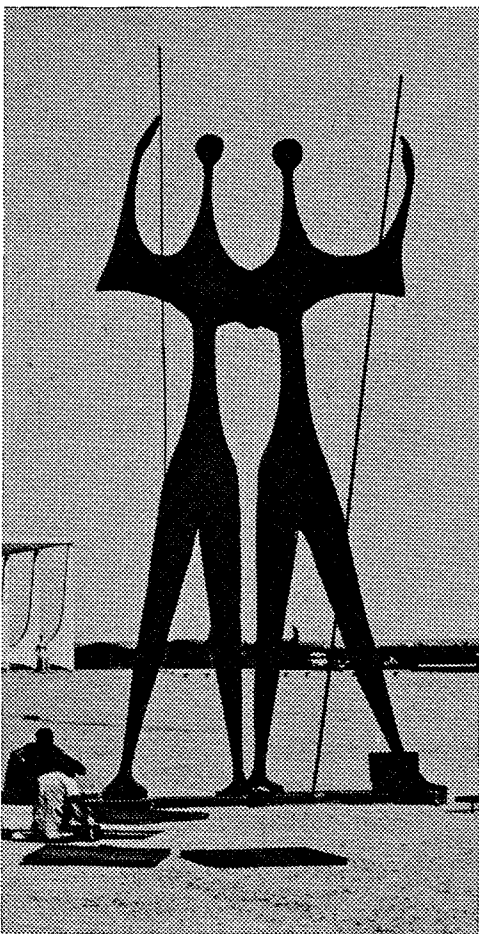
Merkwaardig is daarbij, dat destijds Dr. Geelkerken als zijn mening te kennen gegeven had dat hij zelf niet twijfelde, maar de mogelijkheid wilde open laten om daar iets anders dan de zintuiglijk waarneembare werkelijkheid onder te verstaan.

Een ware stroom van geschriften brak los, met veelzeggende titels als: 'S(lang) o(f) S(atan)', 'Om der waarheid wil', 'De wonde-plek.' Vooral in het gereformeerde weekblad 'De Reformatie' kwam een opgewonden discussie op gang onder aanvoering van de hoogleraar Dr. V. Hepp. Hij nodigde de pers uit om het stringent wetenschappelijke bewijs te leveren dat de slang niet gesproken kon hebben, en opdat men niet in het onzekere zou zijn waarover het ging omschreef hij zijn 'Anliegen' aldus: 'dat er uit den mond van het dier gearticuleerde geluiden, heusche woorden voortkwamen, welke Eva verstond.'

HET gewenste stringent-wetenschappelijke antwoord bleef uit, al kwamen er wel reacties. Een zoöloog bracht in het midden dat hij 'een lang-gerekt, pootloos geschubd wezen, dat in staat is om te spreken nooit een slang zou noemen.' Prof. Hepp vond het kras dat iemand durfde te beweren dat het christendom niets van doen had met het geloof omtrent het spreken van slangen of ezels. Dr. de Hartog was gevraagd of een 'heusche slang' gesproken had in het paradijs. Hij had daarop geantwoord dat men het verhaal moest zien in de omlijsting van het oosterse denken, met een oosterse kijk op de werkelijkheid. Prof. K. Schilder (die weet dat Dr. de Hartog een Hegeliaan is) geeft hierop als commentaar: 'dit is geen opvatting van den Bijbel als Oostersch Boek, maar één bezien door de bril van een puur Westersch filosoof.'

Professor Oort herkende in de gerezen problematiek een strijd, die hij eens zelf had doorgemaakt: 'ik herinner mij zeer goed, dat het met mij 'n zeventig jaar geleden juist zo gegaan is. Evenals in mij zal het met eenigen, wellicht velen hunner gaan: mettertijd valt het historisch karakter van het verhaal reddeloos. Is dat omdat hun kennis vermeerdert? Neen; maar zij zelf veranderen.'

INTUSSEN werden van heinde en verre de nodige stenen aangedragen om het spreken van de slang te bevestigen. Zo citeerde men een toepasselijk gedeelte van Kuypers Gemeene Gratie (I, 194): 'Dat het werktuigelijk uitstoten van verstaanbare klanken bij het dier niet onmogelijk is,

Moderne stad: Beelden in Brasilia.

weet ieder. Bij enkele vogels wordt dit nog soms zeer schel en kras gehoord. Waar lucht, keel, tong, tand en lip aanwezig is, wekt dit dan ook geen de minste bevreemding. Dat een dier niet spreken kan, ligt dan ook aan iets heel anders, daaraan namelijk, dat het niet den gedachten-vorm in het bewustzijn bezit... Heel anders daarentegen komt de zaak te staan als het dier door een hooger wezen als instrument kan worden gebruikt, en als dit hooger wezen zich van de ademhaling, de keel, de tong, de lip en tand, kortom van de organen van het dier bedient, om door dat dier te doen, wat het dier zelf niet kan. ...in elk geval moet hetgeen daar gebeurd is, niet overdrachtelijk, niet zinnebeeldig, niet als een innerlijke ervaring in Eva's ziel, maar letterlijk, zooals het er staat, worden opgevat.'

IN de brochure 'Om der Waarheid Wil' lezen we: 'Wanneer iemand zou zeggen, dat de slang niet gesproken kan hebben, zoo doet hij stellig te kort aan de Almacht Gods en bovendien leert de ervaring, dat sommige dieren soms een groote bekwaamheid hebben in 't spreken met menselijke taal. Wie kent niet de soms wonderlijke prestaties van een papegaai. Ook Brehm geeft daarvan in zijn 'Het Leven der Dieren' een treffend staaltje.'

De spot was soms ook niet mis. Op een bijeenkomst van bouwvakkers werd de voorzitter van het CNV ten tonele gevoerd onder het zingen van psalm 58: 3

'De booze leugensprekers dolen van 't uur dat zij geboren zijn.

Amnesty International

IN 1961 werd – onder de naam Amnesty International – door de journalist en advocaat Peter Benenson te Londen opgericht een organisatie, die zich volstrekt onpartijdig – dus uitsluitend om humanitaire redenen – ten doel stelt hulp te verlenen aan gevangenen 'om des gewetens wil' en hun gezinsleden. Onder deze gevangenen wordt verstaan een ieder, die gevangen wordt gehouden op grond van zijn overtuiging, zonder dat hij – om zijn mening tot gelding te brengen – geweld heeft gebruikt of gepredikt.

Deze hulp bestaat onder meer uit: ijveren voor vrijlating, het sturen van waarnemers naar hun proces, het verlenen van materiële steun aan de gevangenen of hun gezinsleden. In 20 landen, waaronder Nederland, bestaan meer dan 500 Amnestygroepen, die ijveren voor de vrijlating van drie 'gevangenen om des gewetens wil', één in een westers land, één in een land achter het ijzeren gordijn en één in een niet gebonden land. Zulke plaatselijke 'groepen voor drie' verzamelen inlichtingen over 'hun' gevangenen en brengen hun lot en het werk van Amnesty in de publiciteit; zij onderzoeken de houdbaarheid van de veroordeling en van de straf. Zij schrijven naar, of bezoeken de diplomatieke vertegenwoordigers van de landen in kwestie; zij schrijven of telegraferen naar de Ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken of naar de gevangenisautoriteiten. Zij schrijven naar de gevangenen of naar hun familieleden en brengen zo nodig geld bijeen om dezen financieel te steunen.

Medewerkers in plaatsen, waar geen groepen zijn, kunnen individueel meedoen aan de zgn. kaartenactie. Door het zenden van briefkaarten wordt de gevangenen een hart onder de riem gestoken. Vaak is zo'n kaart één van de weinige levenstekens uit de buitenwereld. Tevens worden op deze manier de autoriteiten erop opmerkzaam gemaakt, dat het lot van de politieke gevangenen in hun land in het buitenland niet onopgemerkt blijft. Gebleken is wel, dat regeringen deze pres-sie niet kunnen negeren, in een aantal gevallen is vrijlating gevolgd.

Tot dusverre zijn van de 2500 door Amnesty geadopteerde gevangenen er inmiddels 1000 vrijgelaten.

Wie aan het werk van Amnesty International wil deelnemen, kan inlichtingen verkrijgen bij de secretaris voor Nederland: Drs. C. van der Vlies Postbus 4076 Rotterdam

Wie financiële steun wil verlenen kan dit doen door storting op giro 489237 t.n.v. Amnesty International Groep Rotterdam, te Rotterdam.

Dr. L. MARGADANT

In hart en mond ligt heet venijn
als in een vuur'ge slang verscholen.
Zij geven 't goede nooit gehoor,
maar stoppen als een adder 't oor.'

Ondertussen werd aan de aanwezige mannen in de zaal een zure appel rondgedeeld.

Onder dit alles is anno 1967 een streep gezet met de uitspraak van de synode 'dat zij zich niet voegde acht over de specifieke aard van het Schriftverhaal in Genesis 2 en 3 zich een dusdanig gefundeerd oordeel te vormen, dat zij de exclusieve wijze, waarop door de synode van Assen 1926 uitspraken zijn gedaan over de klaarblijkelijke betekenis van bepaalde bijzonderheden van dit verhaal, kan blijven volgen.' Dat wil niet zeggen dat de synode deze materie niet nog met de grootst mogelijke zorg binnen de dogmatische banen wenst te houden. Maar op dit ene punt heeft zij de vraag in haar midden toegelaten. En heeft Martin Heidegger niet gezegd dat het vragen de vroomheid van het weten is?

S. L. VERHEUS

Rapport 'Humanisme en Arbeid':

leesbaar en waardevol werkstuk

HET rapport 'Humanisme en arbeid', met als ondertitel 'een poging tot humanistische waardering van de arbeid', is uitgebracht door een commissie die werd ingesteld door de humanistische stichting 'Socrates'. De veertien leden tellende commissie stond onder voorzitterschap van prof. dr. P. Thoenes.

Uitgaande van de stelling dat een succesvolle poging tot een levensbeschouwelijke waardering van de arbeid zich niet los kan maken van de werkelijkheid, doch anderzijds een dergelijke levensbeschouwelijke waardering eerst mogelijk is indien vooraf waarderingsmaatstaven aanwezig zijn, heeft de commissie aan dit waardevolle rapport de volgende vorm gegeven:

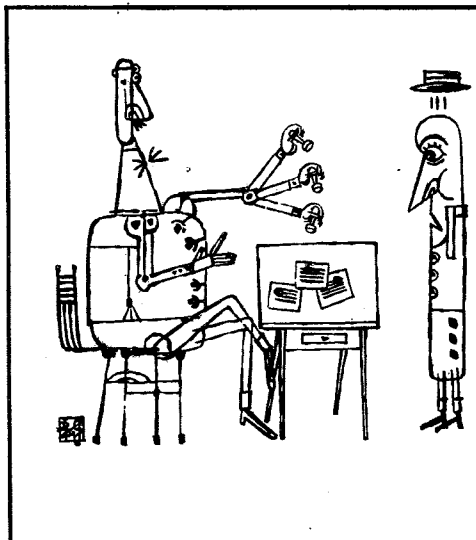
In het eerste hoofdstuk is getracht de vraag te beantwoorden wat de criteria kunnen zijn waarmee het moderne humanisme ons huidige arbeidsbestel zou kunnen waarderen. Daarbij is uitdrukkelijk aangegeven dat het hier niet betreft 'het' standpunt van het humanisme in Nederland, doch eerder de convergerende ideeën van de commissieleden.

In het tweede hoofdstuk volgt een analyse van het moderne arbeidsbestel. Hoofdstuk III behandelt de positie van de arbeidende mens in dit bestel en in hoofdstuk IV tenslotte volgt de waardering van de arbeid vanuit humanistisch oogpunt.

Wat het eerste hoofdstuk nu betreft, waarin dus getracht wordt de humanistische gedachtenvorming op dit punt te concretiseren, blijft bij de lezer de indruk bestaan van een grote mate van vaagheid. Het idee, dat de mens een persoonlijke waarde heeft – een waarde die niet bepaald wordt, of kan worden afgeleid, uit zijn arbeid – gecombineerd met het idee dat alle mensen gelijkwaardig zijn, blijft bijvoorbeeld een zo'n weinig concreet uitgangspunt. De discussie met betrekking tot deze twee punten mondt uit in de stelling dat allen gelijke rechten hebben op ontplooiing van hun persoonlijkheid. Het is uitermate moeilijk vast te stellen of dit op een gegeven ogenblik het geval is. Immers, zoals de commissie al zegt, mensen verschillen naar aanleg en mogelijkheden veel van elkaar. En hierin kan zelfs de meest fervente humanist vrijwel te allen tijde een excuus vinden voor wat mogelijk ongelijke ontplooiingsmogelijkheden zijn.

Het tweede hoofdstuk, inhoudend een beknopt historisch overzicht, acht ik een zeer heldere en bondige samenvatting die de nodige aandacht besteedt juist aan de analyse van de huidige situatie van ons arbeidsbestel.

Het derde hoofdstuk (en dan vooral de paragrafen 3.3 t/m 3.6) is naar mijn mening het best leesbaar; het geeft een helder overzicht

Ganescu; Nieuwe Afgod: de bureaucraat.

van de sociologische en sociaal-psychologische interpretatie van de positie van de arbeidende mens in het arbeidsbestel. Dit vooral voor wat betreft de motivatie van de arbeidende mens. Misschien is een en ander te sterk als 'waarheid' geponeerd, waar het sociologisch nog theorie is.

IN hoofdstuk IV volgt de humanistische waardering van de arbeid. In de tweede paragraaf van dit hoofdstuk wordt de humanistische arbeidsopvatting besproken en geconstrueerd met wat genoemd wordt de christelijke opvatting. Men kan zich afvragen of het nu per se nodig was op een dergelijke wijze te verduidelijken wat de humanistische opvatting kan zijn. Men moet immers aannemen dat verduidelijking van het eigen standpunt bedoeld werd en geen polemieken met andersdenkenden. Met name de woorden op bladzijde 39 'een voortzetting van de schepping of een door God aanbesteed werk' in dit kader gebruikt, kwamen mij storend voor.

De daarop volgende paragrafen 4.3 en 4.4, respectievelijk behandelend 'zelfstandigheid en gezamenlijke verantwoordelijkheid' en 'medezeggenschap', zijn uiterst helder geformuleerd. De zinsnede op bladzijde 44: 'Vanuit het humanisme dient de opvatting, dat de mens lui en onbetrouwbaar is, tot prestatie moet worden geprikkeld door beloningen en straffen, voortdurend gecontroleerd moet worden en straffe leiding behoeft, met beslistheid te worden tegengesproken' is in feite een kernachtige samenvatting van veel dat eerder gezegd is. Ik zou er bij willen voegen dat niet alleen het humanisme zich hiertegen verzet of dient te verzetten.

Het is ook in deze laatste paragraaf (4.4) dat blijkt, dat de eerder geformuleerde humanis-

tische maatstaven, hoewel vaag, kennelijk toereikend zijn teneinde duidelijk te kunnen stellen dat de vorm waarin medezeggenschap in het bedrijf en het arbeidsbestel in het algemeen thans is gegoten, bij lange na niet datgene is, ook niet qua inhoud, waarmee het humanisme vrede zou kunnen hebben.

In de paragraaf 'arbeid als plicht en als recht' (4.5) stelt de commissie dat de humanist zich uiteindelijk wel met de plicht tot arbeiden kan verenigen, mits aan tenminste vijf voorwaarden is voldaan nl. indien 1) er gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle aan het arbeidsproces deelnemende individuen bestaat; 2) met grote zorgvuldigheid wordt aangegeven wat de grenzen zijn van deze arbeidsplicht (jeugd, bejaarden etc.); 3) meer aandacht wordt besteed aan het eigen arbeidsritme; 4) niet zelf gekozen arbeid tot een minimum beperkt blijft en 5) daartegenover een recht op arbeid bestaat. Uitdieping van beide laatste punten betekent voor de commissie uiteindelijk: '...een structuurbeleid t.a.v. bedrijvigheid en gebieden, dat gericht is op een hoge graad, een ruime spreiding en een stabiele werkgelegenheid.'

Het is met betrekking tot dit punt dat ik nog gaarne wilde wijzen op een zekere onverzoenlijkheid tussen enkele uitgangspunten, een onverzoenlijkheid die mogelijk van voorbijgaande aard is. Het betreft hier het appelleren aan de verantwoordelijkheid van elk aan het arbeidsbestel deelnemend individu en iets als het recht op arbeid, waarover zojuist gesproken is.

De na de laatste wereldoorlog ingevoerde centrale loonpolitiek werd in de vijftiger jaren steeds meer aangevallen vanuit de vakcentrales. Het waren in eerste instantie het CNV en (destijds) de KAB die pleitten voor een meer gedifferentieerde en vooral vrijere loonpolitiek. Dit op levensbeschouwelijke gronden. Eerst later heeft zich hierbij het NVV gevoegd. Ik acht het niet onwaarschijnlijk dat de vakbonden deze richting kozen mede teneinde de eigen leden tot een betere participatie te brengen.

In de periode die hierop volgde bleek keer op keer dat een bedrijfstaksgewijze vorm van onderhandelen over de hoogte van loonstijgingen tot gevolg had dat de door de overheid gestelde norm, bijvoorbeeld in de vorm van een gemiddelde loonstijging voor alle werknemers als richtlijn, keer op keer werd overschreden. Met andere woorden: het bleek niet goed mogelijk via een appel aan het verantwoordelijkheidsbesef der onderhandelaren tot aanvaardbare loonstijgingen te komen. De 'looninflatie' die hiervan het gevolg was wordt thans gezien als een der belangrijkste factoren die de huidige werkloosheid hebben veroorzaakt. Op grond hiervan pleit dan ook een aantal gezaghebbende economen voor een terugkeer naar een meer centraal geleide vorm van loonpolitiek, waartegenover o.a. van vakbondszijde wordt aangedrongen op nog grotere vrijheid, met de mogelijke nadelige gevolgen van dien.

(Vervolg op pag. 7)

IK denk er ZO over

Kuisheid of overspel?

MIJN ruige stukje over 'Humanisten halve mensen?' was een aanval op het dwangbuis-aspect van het huwelijk. Het was provocerend terwille van de duidelijkheid en de 'impact' op de emotie van de lezer; want anders reageert men niet. Reacties kwamen van mensen die menen, dat het instituut 'huwelijk' niet meer door ons maar misschien door de jongeren kan worden aangepast (aan nieuwe leef- en gevoelsdimensies). Maar zijn wij wel zó ingekapseld dat wij niet meer persoonlijk kunnen experimenteren? Wij kunnen ons toch óók denkend inzetten voor een nieuwe moraal? Allerlei menselijke relaties veranderen, waarom dan niet het huwelijk, het wordt hóóg tijd.

Overigens is het denken en je inzetten een riskante bezigheid, want als spelbreker word je kwetsbaar: de conservatieven verdedigen zich tegen vernieuwing (door dappere minderheden, zoals VPRO e.a.) en zij sluiten in paniek hun rijen tegen ondermijning van hun idyllische moraal. Deze paniek is wel begrijpelijk want illusies zijn dierbaar vanwege de kalmerende schijn, dat alles gesmeerd gaat.

Wie als eerste roept, dat de keizer geen kleren aan heeft, maakt de horde schichtig. Maar is het soms de schuld van de 'enfants terribles', dat het sprookje van de monogame kuisheid (en andere illusies waarop ons bestel eeuwenlang heeft geleefd) niet meer geloofd wordt?

WE *zijn* niet fatsoenlijk, maar *doen* alsof. We evolueren niet naar een robot-mens die produceert, consumeert en cohabiteert volgens de regels die de collectiviteit hem oplegt. Wij zijn wel op weg naar 'emotionele en lichamelijke bewustwording.' De energie-explosie tussen geboorte en dood, die ons *leven* is, hoeft niet opgeofferd te worden aan het systeem van benarde normen dat anderen ons opleggen. Het systeem deugt niet meer, we zijn eraan ontgroeid. De kloof tussen opgelegde fatsoensnormen en de on-fraaie levenspraktijk kan niet door wereldvreemd gefilosofeer worden overbrugd. In plaats van Huma-

nistisch geloven en hopen op een betere mensheid, liever eerlijk onderzoeken en nuchter erkennen hoe we zijn. Eeuwenlang hebben we ideologisch boven onze (animale)stand geleefd en het Humanisme kan deze traditie voortzetten óf ombuigen naar iets verstandigers. Minachting voor hedonisten is farizees, bovendien maakt het nergens indruk. Een dergelijk Humanisme is een wensdroom van kamergeleerden, die de mens zonder masker, kleren en schaamte nog niet zijn tegengekomen. Ik prefereer het Humanisme dat anthropologisch, evolutionair en empirisch gericht is, dat cultuur vernieuwt door studie en gesprek over feiten, samenhangen en gevolgen.

IN Den Haag begint een discussie-groep over 'moderne vrouw/man relaties in bedrijf/huishouding/erotiek'. Mensen die de problemen niet meer verstoppen en niet meer van harte conformeren met de middelmatigheid, zijn van harte welkom. Mensen die het conflict tussen de geslachten niet vanzelfsprekend vinden, die hun huwelijkspartner niet willen bezitten, beheersen en beschermen, die ook een hekel hebben aan de dubbele moraal van 'niet vrijen, wel vechten' (waarom schamen we ons voor sexgevoel en niet voor agressiviteit). Ik pleit niet voor overspel maar voor eerlijkheid en tolerantie. En voor een 'open' gesprek: een werkelijk goede gespreksgroep is een moderne dienstverlening, die mensen op weg naar emotionele bewustheid (alert-zijn) elkaar kunnen bieden. En graag eindelijk een gesprek, dat niet zo abstract over theoretische mensen gaat. Wie goed let op wat er in de christelijke sector van de Nederlandse samenleving gebeurt, ziet dat ze daar opener, eerlijker, gewaagder discussiëren, minder bang zijn om aanstoot te geven, dan bij de... (vul zelf maar in). Misschien dat de christenen emotioneel verder geëvolueerd zijn? Ik weet het niet, ik constateer alleen maar.

Maar ik nodig u uit deel te nemen aan ons gesprek. Schrijft u aan

H. R. O. SNIJDER
Spaarwaterstraat 80
Den Haag

Papieren huizen

Een 'papieren' huis, dat snel kan worden neergezet om in rampgebieden een tijdelijke huisvesting te bieden is onlangs op een tentoonstelling in Londen getoond. Het huis, dat ontworpen is door een Britse architect, is gemaakt van driedubbelwandig gegolfd vezelplaat, een materiaal, dat voorheen slechts voor verpakking werd gebruikt. De makers leggen er de nadruk op, dat het uitsluitend bedoeld is voor het geven van een goedkoop tijdelijk onderdak, b.v. als een aardbeving of een overstroming veel mensen dakloos heeft gemaakt.

Radiolezingen

(Hilv. II)

Zondag 3 maart 9.45-10.00 uur: P. Spigt: 'De man in kwestie'.

Zondag 10 maart 9.45-10.00 uur: W. van Dooren: 'Rekenschap afleggen'.

Rapport 'Humanisme en arbeid':

(Vervolg van pag. 6)

Dit punt op zich kan illustreren waarom ik de indruk heb dat vanuit de commissie ten onrechte een aantal beoordelingsmaatstaven naast elkaar is gerangschikt, terwijl de indruk bestaat dat een hiërarchie van normen (maatstaven) noodzakelijk is. Bijv. in dit concrete geval: eerst recht op arbeid, slechts binnen dat kader ruimte voor eigen verantwoordelijkheid op dit punt.

Mogelijk echter acht de lezer deze kritiek van minder belang, met hem kan ik het eens zijn als de eindconclusie luidt: een zeer leesbaar en waardevol werkstuk.

DRS. R. VAN DER VLIST

N.B.

Dit rapport is zojuist verschenen.

U kunt een exemplaar bestellen bij het Humanistisch Verbond, Postbus 114, Utrecht. Bij voorkeur door storting of overschrijving van f 4,50 op giro 30 49 60, met vermelding: 'Humanisme en Arbeid'.

Het Evangelie opnieuw vertaald

(Vervolg van pag. 1)

komt dat het de vraag is, of het heilig verhaal wel zo eenvoudig is. De gelijkenissen veronderstellen begrip voor de zin ervan ('Wie het vatte, dat hij het vatte': begrijpelijk is het pas voor de 'ingewijden!') de auteurs waren geletterd en op de hoogte van allerlei wijsgerige en mythologische stromingen van hun tijd. Weet men daarvan niets dan stelt met name het Evangelie van Johannes (ook als men hem Jan noemt) de lezer voor tal van raadselen. Gezien de vele tegenstrijdigheden en aspecten (Allard Pierson had al zes Jezus-figuren in de Evangeliën aangetroffen!) zal het wel niemand gelukt zijn, alle vragen omtrent Christus te beantwoorden. Daarvoor is het Goede Bericht te zeer de spiegel van een uiterst gecompliceerde periode van het Romeinse Rijk. Voor de gelovigen was het overigens niet nodig, dat zij alles begrepen: het geheimzinnige heeft

altijd een bijzondere bekoring gehad! En verondersteld werd dat het heilige als zodanig niet te doorgronden valt.

TOCH kan men niet ontkennen, dat er altijd wel iets actueels heeft gezeten aan deze boodschap, met name in tijden van schokkende crises. Jezus de verkondiger van het bericht spreekt voornamelijk op eigen gezag, ook al beroept hij zich wel eens op de wet en de profeten. Dit individualisme heeft vele romantici en rebellen aangetrokken. Het gaat hem immers niet om macht, geld of geweld. Voortdurend spreekt er uit zijn woorden verachting voor de bestaande orde, omdat die gedoemd is te gronde te gaan en plaats te maken voor 'een nieuwe hemel en een nieuwe aarde.' Wat dit aangaat werd de kerk een anti-christelijke negatie van de oorspronkelijke boodschap, een zich associëren met macht, geld en geweld. Wel mocht worden verkondigd, dat met het hiernamaals het ware leven pas begon. Ook dit

viel te distilleren uit een aantal teksten. Maar zo werd de aandacht afgeleid van de profetie omtrent de onvermijdelijke 'ondergang der veroordeelde wereld.' Met als goed bericht voor de armen en lijdenden de komst van een nieuw rijk.

De opvatting van de moderne mens is niet meer gebaseerd op mythen en bijbelteksten, niet op de verwachting verlost te worden door enige bovenmenselijke macht. Niettemin is – zoals voorheen bij Tolstoi – aanwijsbaar dat belangstelling voor de Christus-figuur vaak voortvloeit uit een diep onbehagen betreffende een civilisatie, die dreigt te gronde te gaan aan haar verscheurende tegenstellingen. Het Evangelie is herhaaldelijk misbruikt, maar ook aangewend als geestelijk wapen tegen demonische aardse machten, die thans verschrikkelijker zijn dan ooit. Bij de aandacht, die er wordt geschonken aan deze nieuwe vertaling, verliese men dit niet uit het oog.

CONSTANDSE

Geschiedenis van het Humanisme in Nederland

door dr. A. L. Constandse
'een boeiende geschiedenis van een belangwekkende stroming die veel grote Nederlanders heeft voortgebracht.'
190 blz. f 8,90

Essays van een Humanist

door Julian Huxley
Nu in Nederlandse vertaling.
Enige opstellen van deze bekende auteur, die hiermede een eigen bijdrage aan de humanistische gedachtenwereld levert.
263 blz. f 14,90

Jezus van Nazaret

10 visies op de figuur van Jezus Christus. (vanuit christelijk, humanistisch en joods, mohammedaans en boeddhistisch standpunt)
108 blz. f 2,95

De tegenwoordige stand van het wijsgerig denken

door prof. dr. C. A. Mennicke
'vooral boeiend door de beschrijving van de existentialistische levenshouding.'
163 blz. f 5,50

Bevrijdend Humanisme

door H. Lips
Een belichting van vele facetten van het humanisme, geschreven in een voor ieder verstaanbare taal.
152 blz. f 3,90

Kennis van Goed en Kwaad

door dr. Libbe van der Wal
'de schrijver richt zich tot de ontwikkelde lezer, van wie hij geen filosofische geschooldheid eist. Hij vermijdt het vaak hinderlijke vakjargon. Zijn betoog is glashelder, zijn wijze van schrijven levendig en boeiend.'
270 blz. f 6,90

U kunt deze uitgaven bestellen bij het centraal bureau van het Humanistisch Verbond, Postbus 114, Utrecht, bij voorkeur door storting of overschrijving van het verschuldigde bedrag op giro 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Utrecht.

ANNONCES:

Dame, 58 j., wil huish. verz. bij heer alleen, niet bv. 70 j., liefst waar werkster aanw., tegen verg. van kost en inw. Brieven onder no. 70 a/h buro M. en W.

Gevr. in leraarsgezin in het Gooi, moeder overleden, 2 kind., 6 en 7 j., dame ter verzorging der kinderen en voor de huish. Zelfst. werkkring. Hulp ruw werk aanw. Brieven onder no. 71 a/h buro M. en W.

**Het
Humanistisch
Verbond**

vraagt per 1 mei 1968 voor het bureau van de humanistische correspondentiekring voor huwelijkscontacten een

medewerkster

voor halve dagen

- Zij moet in staat zijn correspondentie met deelnemers(sters) te voeren
- met grote accuratesse de verschillende administratieve werkzaamheden te verrichten
- de werkzaamheden zo efficiënt mogelijk te regelen.

Standplaats Utrecht.

Salaris nader overeen te komen.

Sollicitaties te richten aan het Humanistisch Verbond, postbus 114, Utrecht.

**Het Bestuur van
de Stichting Volkshogeschool
in Noord-Brabant**

wil zo spoedig mogelijk overgaan tot de benoeming van een

kursusleidster

aan de Volkshogeschool in Oisterwijk N.B.

De gedachten gaan daarbij uit naar een dame

- van 30-40 jaar
- met een academische of daaraan gelijkwaardige vorming
- die uit eigen ervaring weet wat er in diverse sectoren van onze samenleving 'te koop is'
- die op de hoogte is van de jongste maatschappelijke ontwikkelingen
- die ook enige artistiek-culturele belangstelling heeft
- die bereid is op onregelmatige tijden ongeveer 40 uur per week en in teamverband te werken
- die ervoor voelt om in principe alle soorten bijeenkomsten met jongere en oudere volwassenen voor te bereiden en te leiden.

In verband met de algemene samenstelling van de staf is het een voorwaarde dat gegadigden een uitgesproken humanistische of reformatische levensovertuiging hebben.

De salarissen zijn f 14.000,- en f 24.000,-, excl. 6% vakantietoeslag; aanstelling boven het minimum is mogelijk.

Voor sollicitaties of nadere inlichtingen richt men zich tot de directeur van de Volkshogeschool in Noord-Brabant te Oisterwijk.

Gezond natuurlijk leven is vegetarisch leven. Een gezaghebbend oordeel over de modernste stromingen op voedingsgebied vindt u in de „Vegetarische Bode”. Een proefabonnement voor zes nummers ad f 2,50 zal u hiervan overtuigen.

Administratie: Admiraal de Ruijterweg 236 huis, Amsterdam W 2, postgiro 9266.

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels insluiten.